

postsocializmu, Ženska industrija, Tovarniški prostor: primer Predilnice Litija, Tovarniško delo: spreminjanje pomenov industrijskega dela, Razmejevanje in socialni spomin in Dileme pri obravnavi socialnega spomina. Skozi celotno besedilo avtorica spretno prepleta terenske izsledke, številna teoretična izhodišča in zlasti lastne zdaj bolj zdaj manj kritične odzive nanje. Knjiga je zanimivo branje predvsem zato, ker bralca ne seznanja le s tematiko in z izsledki raziskovalke, ampak ga posledično sili v nadgrajevanje z lastnimi razmisleki, pomisleki in odzivi. Ključna se mi zdi trditev Vodopivčeve, da sta tako socialni spomin kot identiteta vedno spreminjajoči se, nikakor statični kategoriji. Ugotavlja tudi, da je za način oblikovanja spomina tekstilnih delavcev na njihovo »tekstilno preteklost« ključen prelom s socializmom in spremenjene družbene in življenjske razmere ter da se njihov socialni spomin oblikuje prav v razmerju do omenjenih sprememb. Spomin delavcev je zdaj torej tak, kakršen je, ker je prepojen s spremenjenim stanjem po prelomnih dogodkih. Logičen sklep je, da spomin vsaj tako pomemb-

no kot preteklost opredeljuje sedanost in zlasti – razmerje med njima. Ob tem se mi je samo od sebe porodilo vprašanje, kakšen bi bil socialni spomin istih ljudi, če prelomnih dogodkov ne bi bilo, oziroma, če bi bila sedanost drugačna. Zagotovo drugačen, ob povsem enaki preteklosti. Vprašanje je tudi, kakšen je splošni socialni spomin, kadar življenje teče relativno kontinuirano in brez večjih prelomnic, nasprotje med prej in zdaj pa je manj izrazito. Na to vprašanje v kontekstu tokratne tematike seveda ne moremo odgovoriti, ker odgovora preprosto ni. Zanimivo pa bi bilo nanj odgovoriti v kakem drugem kontekstu in postavljeno tezo preveriti v drugačnih okoliščinah. Pomembna je tudi avtoričina odločitev, da je večinski del opazovanja z udeležbo in glavnino intervjujev opravila v še vedno obratujoči Predilnici Litija. Njeno iskanje opredeljenosti spomina s prelomom, ki čas deli na prej in zdaj, na stare in spremenjene okoliščine dela, pa tudi na razmejevanje med zunaj in znotraj, se tako zdi še bolj prepričljivo. Pripovedi informatorjev pa po avtoričinih besedah vendarle kažejo, da odnos ljudi do pre-

teklosti le ni popolnoma prelomen in da preteklosti preprosto ni mogoče misliti brez sedanosti. Zanimivi sta tudi ugotovitvi, da socialni spomin oblikujeta tako verbalna kot neverbalna komunikacija ter da je spomin pripovedovalca spremenljiv glede na položaje in relacije, v katere vstopa.

V besedilu, ki analizira socialni spomin tekstilnih delavcev, so za bralca zanimivi tudi opisi dela in socialnih odnosov v predilnici, citati pripovedi informatorjev, deli besedila, ki govorijo o spremenjeni vlogi vodilnih delavcev, tekstilni industriji kot o lahki oziroma ženski industriji, simbolni vlogi tovarniškega dimnika, tovarni kot simbolnem in materialnem prostoru in podobi tekstilne delavke skozi medije predsocijalističnih, socialističnih in postsocijalističnih časov.

Mene kot bralko pa je posebej pritegnilo poglavje, kjer avtorica piše o tem, kako tovarniški prostor determinira horizont življenja posameznika in kako se zaradi dela v skupnem prostoru med *majstrom* in njegovo izmeno ustvari povezanost, v odnosu do prostorsko ločenih pisarniških delavcev pa prihaja do razmejevanja.

BORUT JUVANEC: Kozolec; Založba I2 in Univerza v Ljubljani, Ljubljana 2007; 116 str.

Slovenci svojo nacionalno identiteto že od nekdaj radi povezujemo s simboli, kot so »očak« Triglav ali »podoba raja« in Bled, in z drugimi naravnimi danostmi, kot sta človeška ribica in konec koncev tudi lipicanec, ki so ga na naših tleh začeli vzgajati tuji dinasti. Za dejstvo, da jih imamo, si torej ne moremo pripisovati posebnih zaslug, čeprav se z njimi postavljamo. Kako skrbimo zanje, zlasti za lipicance, ki se jih čedalje bolj polašča in jim odmerja otepe sena politika, skrita za ljubeznijo do golfa, pa je sploh drugo vprašanje.

Na drugem koncu iste palice pa bi lahko naštel marsikaj, kar je predvsem ali v celoti samo naše, plod ustvarjalne iznajdljivosti naših znanih in še večkrat anonimnih prednikov, pa se teh izdelkov po-

navadi niti ne spomnimo, kaj šele da bi jih, na primer, ponosno vtisnili na svoje kovance. Ali zato, ker so jih večidel »iznašli« in izpopolnili neuki kmečki ljudje in so zato premalo imenitni? Ali zato, ker zaradi vsakovrstnih tehnologij izgubljajo svojo nekdanjo, za kmečko gospodarstvo pomembno funkcijo in s tem uporabno vrednost?

V mislih imam izjemno bogastvo panjskih čelnic, čupe severnojadranskih ribičev, klopotce, ki so razširjeni zlasti na Štajerskem – na avstrijski strani le vzdolž meje, pa še tam s slovenskim imenom Klapotetz (v središču Gradca nosi takšno ime tudi prikupen gostinski lokal), in seveda kozolce v najrazličnejših variacijah.

O teh sijajnih, domiselnost in iznajdlji-

* Iztok Ilich, urednik pri DZS, publicist in prevajalec, 1000 Ljubljana, Trebinska 11. E-naslov: iztok.ilich@dzs.si

vost njihovih brezimnih »izumiteljev« dokazujejočih pripravah za sušenje in shranjevanje sena ter pogosto tudi drugih pridelkov ter orodja in voz z različnih vidikov govori monografija *Kozolec*. Njen avtor je arhitekt dr. Borut Juvanec, med drugim raziskovalec kamnitih zavetišč in pisec monografij *Kvadrat in kocka v ljudski arhitekturi*, *Gospodarska poslopja na Slovenskem*, *Ljudska arhitektura v prostoru Alpe Jadran* ter številnih člankov o ljudski arhitekturni dediščini v strokovni periodiki. Že večkrat se je posvetil tudi kozolcu, tako da je tukaj svoja dognanja na to temo povzel in nadgradil. Za to novo, širši javnosti namenjeno delo je prispeval tudi večji del ilustracij: nazorne risbe in večino fotografskega gradiva, profesor Janez Bogataj pa je knjigi napisal uvodno besedo. Virov o kozolcih je več, kot bi prič-

kovali, ugotavlja profesor Juvanec v poglavju o dosedanjih raziskavah in objavah. Hkrati pripominja, da so kozolce najprej odkrili tujci, šele nato so se začeli z njimi ukvarjati tudi naši strokovnjaki. Kot vemo, v novejšem času, poleg avtorja pričujoče knjige zlasti Tone Cevc in Vito Hazler.

Od strokovne usmerjenosti posameznih piscev o kozolcih je odvisno, ali postavljajo v ospredje zgodovinski, arhitekturni, etnološki ali kak drug vidik; Borut Juvanec je prepričan, da kozolec ni le eno, drugo ali tretje, temveč vse obenem. Niti dva nista povsem enaka, saj so graditelji – laiki na področju teoretičnih znanj, a nikakor ne nestrokovni tesarji – upoštevali pravila, ki so jih prevzeli od svojih učiteljev, objekt prilagodili okolju in naravi, materialom in svojim sposobnostim ter mu naposled, zlasti v okraševanju,

dodali še svojo osebno noto.

Borut Juvanec je temeljito raziskal tudi pojavljanje kozolcu podobnih priprav zunaj meja Slovenije. Največ jih je še danes mogoče srečati ob robu slovenskega poselitvenega območja, v Benečiji in Ziljski dolini, in zato jih lahko, z vsemi posebnostmi v uporabljenih gradbenih materialih in postopkih štejemo med slovenske kozolce. Njihovi bolj oddaljeni »sorodniki« stojijo še na vzhodnem Tirolskem in kot *chischnerji* v retoromanski Švici.

Kozolec je, še povzema Borut Juvanec, izjemen, a za današnji čas prevelik, preokoren in predrag. Je spomenik kulture slovenskega človeka, ki ga je zasnoval, razvil, zgradil ter pri delu in v prostoru posvojil. Jemlje ga kot del narave same, kar je največji poklon, ki ga lahko dobi arhitektura.

Mons. Ivan Trinko (1863–1954): Zbornik o spodbujevalcu spoznavanja in dialoga med kulturama; Kulturno društvo | Circolo di cultura Ivan Trinko; Čedad 2006, 460 str.

Obsežen zbornik prinaša prispevke udeležencev posveta, ki je o življenju in delovanju monsinjorja Ivana Trinko potekal oktobra 2004 v Vidmu in Špetru v Benečiji. Ker zborniki praviloma združujejo raznovrstno gradivo več strokovnjakov z različnih področij, je njihovo vsebino

ponavadi težko povzeti v nekaj besedah. Tudi tokrat je med osemnajstimi pisci iz Slovenije, Italije ter Češke in Slovaške mogoče opozoriti le na nekatere, predvsem najzaslužnejše za izvedbo posveta in ureditev knjige.

Miha Obit, strokovni urednik in eden vidnejših soavtorjev izdaje, že v uvodu poudarja, da je bil monsinjor Trinko dušni pastir in teolog, ki pa se je obenem ukvarjal z literaturo, glasbo, s filozofijo, prevajalstvom, z geografijo, aktivno politiko in še s čim – vselej z dvema temeljnima predznakoma: verskim in narodnim. Zato posvet o njem ni bil zamišljen kot komemoracija, temveč je želel dati še zlasti mladim generacijam možnost, da »Trinka spoznajo in se v njem prepoznajo, saj je bil človek dialoga, navezan na svoje korenine in obenem odprt do drugih kultur. Evropski človek, bi rekli danes.«

Po besedah Roberta Dapita v Predgovoru, namenjenem predvsem poteku

simpozija in zbiranju prispevkov udeležencev, je bil Trinko osebnost, »ki se je znala približati svetu Slovencev v Italiji, še zlasti Benečiji, in ga je bila sposobna tudi globlje razumeti«. Opozarja tudi na njegovo preroško vizijo in duhovno oporoko, ki jo izpolnjujejo predvsem Kulturno društvo Ivan Trinko in mnogi drugi akterji, ki se medsebojno dopolnjujejo na prizorišču velikih sprememb. Med njimi je v zadnjega pol stoletja poleg izseljevanja in izgubljanja tradicionalne, tako materialne kot duhovne in verske kulture mogoče opaziti tudi pozitivne premike. Predvsem gre za uveljavljanje inteligentnega pogleda, utemeljenega na zgodovinski in znanstveni razgledanosti, ki posameznikom in skupnostim ne omogočajo le obstoja, temveč tudi sobivanje in razvoj novih vidikov kulturnega življenja ob ohranjanju dostojanstva, ki ga pooseblja prav Trinko.

Izdaja, v kateri so predstavljena še druga področja Trinkovega delovanja, je v

* Iztok Ilich, urednik pri DZS, publicist in prevajalec, 1000 Ljubljana, Trebinjska 11. E-naslov: iztok.ilich@dzs.si